

$2n = 10$ (extra fines)

Na počátku 20. století byla nalezena na několika lokalitách v okolí Roudnice nad Labem (Roudnice; Vesce; Kleneč), kde se vyskytovala na polích a na písčitých úhorech. Původní v j. Evropě (j. Francie, j. Itálie, Řecko, Bulharsko, Albánie, Jugoslávie, Turecko). Ve stř. Evropě velmi vzácně, většinou jen přechodně zavlečená.

25. *Faba* MILL. — bob *)

Faba MILLER Gard. Dict., ed. 4, 1754. — Syn.: *Arachis* MED. Vorles. Churpf. Phys.-Ökon. Ges. 2: 360, 1787 p. p. — *Vicia* L. sect. *Faba* (MILL.) LEDEB. Fl. Ross. 1: 664, 1842 p. p. — *Vicia* L. subgen. *Faba* (MILL.) PETERM. Deutschl. Fl. 152, 1847 p. p. — *Vicia* L. sect. *Arachis* (MED.) TUTIN in CLAPHAM et al. Fl. Brit. Isles 447, 1952 p. p.

Lit.: HANELT P. et FOUQUET B. (1973): Merkmals Variabilität bei *Vicia faba* L. I. et II. Kulturpflanze 21: 56–60. — LADIZINSKY G. (1975): On the origin of the broad bean. Israel J. Bot. 24: 80–87. — ZOHARY D. (1977): Comments on the origin of cultivated broad bean *Vicia faba* L. Israel J. Bot. 26: 39–40. — MORENO M. T. (1979): A note on systematics and evolution of broad bean (*Vicia faba*). Fabis Newsl. 1: 15. — PERRINO P. et PIGNONE D. (1981): Contribution to the taxonomy of *Vicia* species belonging to the section *Faba*. Kulturpflanze 29: 311–319. — YAMAMOTO K., MORITANI O. et ANDO A. (1982): Karyotypic and isozymatic polymorphism in species of the section *Faba* (Genus *Vicia*). Techn. Bull. Fac. Agric. Kagawa Univ. 34, 1: 1–12.

Jednoleté byliny. Kořeny větvené, kulový kořen silný. Lodyhy silné, dužnaté. Listy sudozpeřené, v mládí v pupenech stočené, vřetenem zakončené hrotem nebo špičkou; lístky celokrajné. Květenství hrozny na velmi zkrácených stopkách v úžlabí podpůrných listů. Kalich trubkovitý; koruna velká, bílá, s fialovými nebo hnědými žilkami, člunek a někdy i křídla s tmavou skvrnou; tyčinek 10, 9 nitkami srostlých a jedna horní volná; semeník s mnoha vajíčky; čnělka na svrchní straně pod bliznou s kartáčkem chlupů; blizna s 2 mělkými laloky. Plody válcovité masité lusky, na vrcholu protažené v krátký zobánek, na bázi s krátkým gynopodiem, uvnitř s dřevnými přepážkami. Semena slabě zploštělá; hilum podlouhlé. — Asi 2 druhy, původní na Blízkém východě a v Africe a snad ve stř. Asii. — Entomogam.

1. *Faba vulgaris* MOENCH — bob obecný

Tab. 89/3

Faba vulgaris MOENCH Meth. Pl. 150, 1794. — Syn.: *Vicia faba* L. Sp. Pl. 737, 1753. — *Faba sativa* BERNH. Syst. Verz. Erfurt. 250, 1800.

Exsikáty: TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 364.

Jednoleté byliny. Lodyhy přímé, silné, 4hranné, duté, 40–80(–100) cm vys., dužnaté, lysé. Listy s (1–)2–3 páry lístků, vřetenem zakončené hrotem nebo špičkou, řapíky silné; palisty vejčité nebo polostřelovité, špičaté, 8–25 mm dl., lysé, v hor. části s černohnědou žlázkou; lístky ± přisedlé, obvejčité, eliptické nebo podlouhlé, špičaté nebo tupé, s nasazenou osinkou, (12–)40–70 mm dl., (5–)13–37 mm šir., mírně masité, s žilkami 2. řádu ve 4–6 párech, lysé. Hrozny 1–5(–7)květé, stopky květenství silně zkrácené, 4–40 mm dl., lysé. Květy medově vonné; kalich trubkovitý, 9–15 mm dl., lysý; kališní cípy nestejně dlouhé, horní kratší než dolní, trojúhelníkovité až kopinaté, kratší než kališní trubka; koruna (18–)20–35 mm dl., bílá, s fialovými nebo hnědými žilkami, člunek a někdy i křídla

Kříženci

24 × 25. *Vicia pannonica* × *striata* = *Vicia* × *poechhackeri* J. MURR.

Kříženec je intermediární, se světle růžovofialovými květy. Vyskytuje se velmi vzácně v oblastech společného výskytu obou druhů.

s tmavě modrou až modrofialovou skvrnou; čepel pavězy přibližně stejně dlouhá jako nehet; křídla kratší než pavěza; člunek kratší než křídla. Lusky s 2–5 semeny, válcovité, přímé nebo jen velmi slabě zahnuté, s přepážkami, 50–120 mm dl., 8–25 mm šir., masité, lysé, světle až sytě hnědé, lesklé. Semena elipsoidní až podlouhle ledvinovitá, 10–30 mm dl., 6–24 mm šir., hladká, hnědá až zelenohnědá nebo nafialovělá, slabě lesklá; hilum světlé nebo tmavé. V–VII. Tf.

$2n = 12$ (extra fines)

Pěstuje se často na polích a občas v zahradách, někdy ve smíšených kulturách, v nižších a středních polohách, pro hodnotnou píci, jedlá semena a jako medonosná rostlina. Má vysokou nutriční hodnotu, obsahuje 24–28 % bílkovin. Bylo vyšlechtěno mnoho kulturních odrůd a forem, které je možno zahrnout do 2 poddruhů: subsp. *vulgaris*, jejíž var. *vulgaris* má semena 17–30 mm dl., var. *equina* (PETERM.) BECK 15–20 mm dl., a subsp. *minor* (PETERM.) ROTHM. se semeny jen 10–13 mm dl. Původ není bezpečně znám; někteří autoři se domnívají, že bob obecný vznikl z druhu *Vicia galilea* PLITM. et ZOHARY na Blízkém

*) Zpracovala A. Chrtková

východě, jiní odvozují velkosemenné formy od malosemenných a vícejařných forem pocházejících ze stř. Asie a s. Afriky. Velmi stará kulturní rostlina, známá už z nálezů pocházejících z mladší doby kamenné (např. v různých částech Středoze-
mí, ve stř. Evropě v jeskyni Aggtelek v Ma-
ďarsku), z doby bronzové a železné (mnoho nale-
zišť v teplejších částech Evropy, Asie a Afriky).

26. *Lens* MILL. — čočka *)

Lens MILLER Gard. Dict., ed. 4, 2, 1754, nom. cons. — Syn.: *Ervum* L. sect. *Lens* KOCH Syn. Fl. Germ. 138, 1835. — *Lathyrus* L. subgen. *Lenticula* PETERM. Deutschl. Fl. 155, 1846—1849. — *Lathyrus* L. sect. *Ervum* (L.) Vis. Fl. Dalm. 3: 324, 1852. — *Lathyrus* L. sect. *Lens* (MILL.) KITTEL Taschenb., ed. 3, 1290, 1853.

Lit.: ČEFRANOVA Z. V. (1971): Obzor vidov rodu *Lens* Mill. Nov. Sist. Vysš. Rast. 8: 184—191. — ZOHARY D. et HOPF M. (1973): Domestication of pulses in the Old World. Science 182: 887—894. — WILLIAMS J. T., SANCHEZ A. M. C. et JACKSON M. T. (1974): Studies on lentils and their variation: 1. The taxonomy of the species. Sabrao J. 6: 133—145.

Jednoleté byliny. Kořeny větvenovité. Lodyhy tenké, chabé. Listy sudozpeřené; lístky celokrajné, v mládí složené ke stř. žilce. Květenství chudokvěté hrozny v úžlabí podpůrných listů. Kalich zvonkovitý, hluboce 5cípý; koruna bílá až slabě namodralá, malá; tyčinek 10, 9 nitkami srostlých a jedna horní volná; semeník téměř přisedlý, s (1—)2 vajíčky; čnělka na hřbetě smáčknutá, pod bliznou na vnitřní straně chlupatá. Plody lusky, velmi zploštělé, nezaškrcované. Semena čočkovitá; velmi zploštělá, hilum podlouhlé, ± 1 mm dl. — Asi 5 druhů, původních ve Středoze-
mí a v Africe. — Entomogam.

1. *Lens culinaris* MED. — čočka kuchyňská

Tab. 89/1

Lens culinaris MEDICUS Vorles. Churpf. Phys.-Ökon. Ges. 2: 361, 1787. — Syn.: *Ervum lens* L. Sp. Pl. 738, 1753. — *Lens esculenta* MOENCH Meth. Bot. 131, 1794. — *Cicer lens* (L.) WILLD. Sp. Pl. 3/2: 1114, 1802. — *Lathyrus lens* (L.) BERNH. Syst. Verz. Erfurt 248, 1800. — *Lens vulgaris* DELAR-
BRE Fl. Auv., ed. 2, 472, 1800. — *Ervum dispernum* ROXB. ex
WILLD. Enum. Pl. Horti Berol. 766, 1809. — *Lens sativa* HELL.
Fl. Wirceb. 2: 169, 1810. — *Vicia lens* (L.) COSSON et GERM.
Fl. Paris. 143, 1845.

Exsikáty: TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 375.

Jednoleté byliny. Lodyhy přímé, (20—) 30—40(—100) cm dl., tenké, větvené, hranaté, úzce křídlaté, chlupaté. Listy s (1—)3—7 páry lístků, dolní zakončené hrotem, horní nevětvenou nebo vz. větvenou úponkou; palisty kopinaté, 3—6 mm dl.; lístky krátce řapíčkaté; čepele úzce eliptické, čárkovité až kopinaté, (5—)8—20 (—25) mm dl., 2—6(—8) mm šir., na vrcholu tupé nebo vykrojené, na bázi klínovité, roztr. chlupaté, jasně až světle zelené; řapíčky 0,5—1,0 mm dl. Květenství s (1—)2—3 květy; stopky květenství stejně dlouhé jako podpůrný list; květní stopky 2—5 mm dl. Květy nicí; kalich 8—10(—11) mm dl., delší než koruna; kališní trubka chlupatá; kališní cípy štětinovité, 3—4 × delší než trubka; koruna 7—9 mm dl., bílá až slabě namodralá, s fialovými žilkami; pavéza ob-

Pěstuje se velmi hojně po celém světě a v někte-
rých oblastech, např. v s. Africe, patří k nejdůle-
žitějším užitkovým plodinám. Občas zplaňuje,
v ČR pouze velmi vz. a jen přechodně. — Rost-
lina obsahuje neproteinové aminokyseliny (kana-
vanin a nikocianamin), chinolizidinový alkaloid
spartein; semena mají bílkoviny, rezervní celulosy
a škrob.

srdčitá; křídla se srpovitými oušky; člunek kratší než pavéza. Lusky s 1—2 semeny, v obrysu okrouhlé až kosníkovité, zploštělé, 8—15 mm dl., 5—8(—9) mm šir., lysé, světle až rezavě hnědé. Semena čočkovitá, velmi zploštělá, 2,5—9,0 mm v průměru, hladká, pískově hnědá, hnědozelená až hnědá, matná nebo slabě lesklá. (V—)VI—VII. Tf.

2n = 14 (extra fines)

Občas se pěstuje, převážně v termofytiku a mezofytiku, jako luštěnina (pro semena) a na zelené hnojení, v minulosti častěji než dnes. Pů-
vod není znám, planá forma nebyla v přírodě zjištěna. Stará kulturní rostlina; semena byla nale-
zena již ve vrstvách z mladší doby kamenné (např. v jeskyni Aggtelek v Maďarsku). Pěstuje se v mír-
ném až tropickém pásu celého světa. Mnoho kul-
tivarů, lišících se velikostí, barvou a kvalitou semen, je možno zahrnovat do dvou poddruhů: subsp. *culinaris* [syn.: subsp. *microcarpina* (BAUMG.) BARULINA], rostliny malosemenné, a subsp. *macrocarpina* (BAUMG.) BARULINA, velko-
semenné typy. V ČR velmi vzácně a přechodně zplaňuje na rumišťích, skládkách, na železničních náspech, v kolejišťích, pouze v teplejších krajích, např. na j. Moravě. — Rostlina obsahuje polyiny, např. wyeron, semena obsahují jednoduché bílko-
viny (zvláště globuliny), rezervní celulosy a škrob.

*) Zpracovala A. Chrtková

Tab. 89: 1 *Lens culinaris*. – 2 *Vicia narbonensis*. – 3 *Faba vulgaris*, 3a – květenství, 3b – plodenství.

410 *Vicia*

